

O ANALIZĂ A ESEULUI LUI ERNST JÜNGER „DESPRE DURERE”

Autor: Petru Emmanuel Mihai | 21 august 2022



În anul 79 după Hristos, orașul Pompeii a fost distrus de erupția vulcanului Vezuviu. Peste 2000 de oameni au fost incinerați pe loc de norul de piatră ponce sau otrăviți de gazele toxice emise de vulcan. Orașul în sine a fost îngropat sub trei metri de moloz și lavă, condamnat uitării pentru următorii 1500 de ani.

Cu câteva decenii în urmă, o echipă de arheologi a descoperit rămășițele carbonizate ale unui soldat roman, încremenit întru eternitate într-o poziție ciudată. Dintre toate scheletele din apropiere era singurul care nu se afla în vreun adăpost, refugiat cu familie sau semeni. Din contră, era întins în mijlocul străzii, la câțiva metri de port, privind direcția vulcanului. Analizele arheologilor au determinat că soldatul, un ofițer de rang înalt, cel mai probabil membru al gărzii pretoriene, lucru determinat pe baza bunurilor pe care le avea asupra lui, a murit la postul său, privind erupția în plină desfășurare, preferând să înfrunte norul caustic care se îndrepta spre el.

În vreme ce populația, în ultimele clipe, a preferat să simtă căldura persoanelor iubite, îmbrățișarea familiei, camaraderia prietenilor sau măcar sanctuarul casei lor, soldatul și-a înfruntat inevitabila durere și moarte. De ce?

Aceeași întrebare și-o pune și Ernst Jünger, unul din cei mai prolifici scriitori ai secolului trecut. Autorul german este unul dintre cei mai complecși și contradictorii oameni de cultură ai secolului XX. Drept vorbind, nu i-ar fi plăcut să fie considerat om de cultură, nu în accepțiunea din zilele noastre, în care există o separație între acțiune, vorbă și gând. Ca să înțelegem ce fel de om este Ernst Jünger, luați în vedere că s-a oferit voluntar la debutul Primului Război Mondial, a fost rănit de șapte ori și de fiecare dată, după o scurtă convalescență, s-a întors pe front, unde a luptat până la sfârșitul războiului. De șapte ori rănit, de șapte ori s-a întors să lupte pe întreaga durată a războiului. În urma experiențelor militare, a scris unul dintre cele mai importante volume de memorii de război, *În furtuni de oțel*, lucrare care se remarcă prin absența completă a defetismului, a deplângerii războiului sau a gândurilor melancolice cu privire la soarta soldatului. A trăit 103 ani, timp în care a studiat biologia, zoologia și

entomologia, a scris eseuri cu caracter politic, memorii și romane. Firul care leagă toată opera sa este atitudinea pozitivă manifestată spre violență, spre acceptarea datoriei, o ireverențioasă poziție față de statul modern, dispreț față de burghezie și o contradictorie relație față de tehnologie, pe de o parte privită ca un tron care permite muncitorului de rând să-și reafirme poziția de superioritate și relevanță față de burghezul parazit, pe de altă parte, o ghilotină care taie capul individului în favoarea unui colectiv mobilizat și dezumanizat, transformat într-un hibrid om-tehnică, mulțime-mecanic.

Legat de burghezie, nu vă faceți griji: burghezia este prinsă la mijlocul unei uri feroce atât din partea comuniștilor, a fasciștilor, cât și a monarhiștilor. Este un dușman comun pentru oricine își asumă o poziție politică fermă, pentru că definitoriu pentru burghezie este lipsa de asumare. Comunistul și fascistul urăsc burghezia prin prisma luptei de clasă. Un monarhist urăște burghezia pentru că a deturnat aristocrația, ierarhia impusă prin forțele proprii și orice spirit combativ autentic.

Cert este că Jünger s-a aplecat mult asupra subiectului durerii, privită drept sursa reală a virtuților și valorilor. Publicat în 1943, eseul *Despre Durere (Über den Schmerz)*, nu emite poziții iliberale, nu este o critică culturală venită dinspre dreapta sau stânga spectrului politic pentru că nu se înscrie în vreo gândire politică convențională. Este mai degrabă un manifest cu caracter filosofic în care este respins din start optimismul sentimental, privit ca înaintemergător al morții sufletești, intelectuale și al atrofiei trupului. Eseul este un elogiu adus durerii, pe care el o înțelege când ca pierdere, când ca suferință, ca moarte sau ca simplă durere fizică. Durerea este considerată de autor ca adevăratul motor al progresului individual. Pe Internet veți citi că Jünger cumva s-ar fi aflat în mijlocul unei așa-numite revoluții conservatoare din perioada interbelică. Ce trebuie reținut este că Jünger a trăit în mijlocul tuturor revoluțiilor care au marcat secolul trecut și în ale căror profunde reverberații trăim acum. A respins expres revoluția socială din America Fordistă, a omului ca instrument mecanic hiperspecializat, a respins Revoluția socialistă ca luptă de clasă a Rusiei Comuniste, a respins imperialismul Germaniei Național Socialiste, a respins chiar și Germania Wilhelmistă, cu o monarhie păpușă, jucată pe degetele unui pseudo-plebiscit, o parodie a ierarhiei și autorității, mascată de legitimitatea unui parlament. De altminteri, datorită apetențelor lui pentru o monarhie absolută și criticilor aduse regimului, a fost marginalizat de Germania hitleristă, la fel cum și Heidegger a fost marginalizat de naziști.

Referitor la burghezie, Jünger nu o definește în mod convențional, cum nu o face nici Jacques Ellul, un alt mare gânditor al secolului XX. Nu e văzută doar ca o clasă socială de mijloc. Termenul „burghez” este un cuvânt cu o încărcătură foarte amplă, variabilă, ceea ce îl face indefinibil. De fapt, ar fi mai corect să fie folosită sintagma de „spirit burghez”. Germenii spiritului burghez au început să apară în timpul Renașterii și a Iluminismului, culminând cu apariția clasei sociale burgheze după Revoluția Franceză de la 1789. Clasa de mijloc se remarcă printr-o încăpățănare de a nu-și asuma nimic. Din

punct de vedere financiar, are venituri medii. Spiritual, este tolerantă și atrofiată. Religios, este *de facto* agnostică. Politic, burghezul este un cameleon, un traseist, pentru că, după cum vom vedea, toate alegerile făcute sunt făcute pentru siguranță. Trebuie să fie așa, pentru că nu trebuie să își asume nimic. Atât Jünger, cât și Ellul susțin că spirit burghez poate avea și un salahor care abia are din ce trăi, dar tot un salahor poate dispune de un spirit aristocrat. De ce? Care e diferența?

Problema burgheziei este că a fost prima oară în istoria omenirii când s-a cristalizat o clasă cu caracter universal, la care oricine poate accede, din cauză că ea s-a născut din cenușa ierarhiilor rigide incinerate odată cu revoluțiile care au marcat sfârșitul Evului Mediu, al feudalismului și al monarhiei. Un vid trebuia umplut, și s-a umplut cu materie, cu tendințe materialiste. Burghezia îndepărtează omenirea de ea însăși, prefăcând-o în propriul obiect, desubiecitivizând-o. Sentimentul este substituit cu organizare și eficiență, cu capital și profit, cu riscuri „sigure”, cu o apă caldă în care oricine se poate bălăci, fără să existe vreun pericol de a te opări sau răci. Burghezia este confortul patologic. A fi burghez este un scop prin el însuși, complet obiectivizat. Dacă ar exista subiectivitate, adică introspecție, personalitate și liber arbitru propriu-zis, ar exista risc, pericol și durere, or acestea sunt dușmanii placidității. Burghezia este responsabilă pentru prefacerea omului în instrument economic și tehnologic. Până la ea, omul folosea unelte, dar nu era o unealtă el însuși, nu era un actor economic, de exemplu, pentru că nu era tratat ca obiectul proceselor economice. Luați ca exemplu toată infrastructura și principiile marketingului. Cine este obiectul? Tehnologia și economia ne-a devenit ca o uniformă, concluzionează Jünger.

Un alt exemplu de produs burghez (nu uitați, capitalul și acumularea sunt rațiunea de a exista a burghezului, crezând că prin asta se poate umple un gol și se poate autojustifica în vreun fel) este tehnologia comunicațiilor. Digitalizarea și instantaneitatea comunicării a suprapus complet sfera publică și cea privată. Telefoanele, calculatoarele, ceasurile digitale, toate ne fac perpetuu disponibili tranzacțiilor; scrisul și limbajul digital este simplificat și modificat expres cu scopul tranzacției și al schimbului. Ironia, nuanțele și subtilitățile limbajului oral aparțin unei alte ere, a răbdării în comunicare.

Dar produsul cel mai burghez este, pentru Jünger, democrația, despre care afirmă în 1925 că o urăște ca ciuma. Libertatea și egalitatea sunt pentru el platitudini complet incongruente pentru că se exclud reciproc. Un om care are libertatea de a fi un boxer profesionist nu este egal cu un om care are libertatea de a fi cartofoar. Burghezul alege să înlăture durerea cu plăcerea, riscul și sacrificiul, cu siguranța. Lupta pentru siguranță devine un *modus vivendi*, iar singurul mod prin care se poate obține siguranță (și, deci, previzibilitate în viață; el zice că vrea „certitudine”), este dacă se elimină în mod complet durerea. Relația e invers proporțională: cu cât mai puțină durere, cu atât mai multă siguranță. Problema este că siguranța trebuie garantată. Nu uitați, nu mai există subiectivism, e nevoie de cineva să o asigure. Cine? Statul. Și care este prețul

siguranței și protecției? Obediența. Astfel, individul are valoare numai în relație cu statul și numai ca actor economic. Luați în vedere că tot burghezia este responsabilă pentru prefacerea persoanei în individ, adică o unitate determinată dintr-o mulțime.

În epoca în care trăim, distanța dintre cei ce au aproape totul și cei nu au aproape nimic este atât de mare, încât oricine nu este o elită economică, acel 1 sau 0,1 la sută, aparține unei mari burghezii. Un milionar și un șomer sunt mult mai apropiați unul de celălalt sub aspect economic decât un milionar și un multimiliardar. De altminteri, e mult mai ușor să fii milionar decât miliardar.

Jünger a constatat fenomenul de prefacere a omului în componentă tehnologică în epoca post-durere, teză completată cu o afirmație cu caracter moral de către Adorno, cum că această obiectivizat voluntară este sursa alienării răspândite în sânul populației.

Dar spiritul burghez cunoaște un oponent: spiritul aristocrat. În vreme ce oricine poate deveni burghez, nu oricine poate fi aristocrat. Din nou, se cuvine a fi precizat că atât pentru Jünger, cât și pentru Nietzsche, de altminteri, spiritul aristocrat nu este determinat doar de sânge. Dar este înăscut și se manifestă prin cultul eroului, printr-un „eroism realist”. Curajul este ultima virtute care rămâne, când toate celelalte dispar. Curajul rămâne ultimul, pentru că în situația unei morți iminente, eroul moare curajos, este ultima virtute care îl ține în picioare, care îi dă forță să strângă arma în mână. Problema fundamentală a spiritului aristocrat este inaccesibilitatea lui. Cum am zis, fie te naști cu el, fie nu. Un spirit aristocrat va fi tot timpul curajos, fără scăpări. Atunci cum este posibilă o rezistență la spiritul burghez? Jünger consideră că disciplina și cultivarea abnegației este o soluție accesibilă oricui. Disciplina de a asuma o poziție, disciplina de a înfrunța și de a păstra verticalitatea, disciplina de a fi rigid când vine vorba de valori și convingeri. Dar de ce „eroism realist”? Care este realitatea? Simplu. Realitatea incontestabilă este că durerea este inevitabilă. Este mai inevitabilă decât moartea, prin caracterul ei repetitiv. Durerea se va întâmpla. Durerea va fi resimțită. Durerea va fi inevitabilă, în toate formele ei de manifestare. Indiferent cât burghezul plasează durerea în sfera posibilului și a eventualului, ea va mușca la fel de sigur cum moartea va înfuleca viața oricui. Dacă durerea este inevitabilă, trebuie să ne pregătim pentru ea. Nu suntem toți aristocrați. Nu suntem toți eroi, dispuși în mod constant și pregătiți încă din naștere să știm cum să reacționăm la durere. Dar ne putem pregăti pentru ea. Ne putem antrena mințile și trupurile. În comparație cu burghezul, omul disciplinat nu va anestezia durerea, ci va încerca să o stăpânească și își va organiza fiecare clipă din viața lui ca să fie înarmat cum se cuvine pentru momentele în care se va înfrunța cu ea. Spengler susținea că optimismul este lașitate, că nu este cu putință retragere și precauție sau cântărire înțeleaptă a opțiunilor, pentru că timpul nu se oprește pentru nimeni. Trupul, sufletul și mintea trebuie perpetuu cultivate să lupte cu durerea. În asta constă realismul eroic. Se zice că Jünger a scris eseul acesta într-o perioadă de nihilism sănătos, nicidecum defetist. Noi nu vedem de ce aceste sfaturi cu

privire la durere nu pot fi aplicate și de un creștin. Oare nu este rugăciunea o pregătire? Oare nu este rugăciunea inimii o ascuțire a sabiei sufletului, cea mai puternică armă a unui creștin? Postul nu presupune o suferință voluntară?

În vreme ce pentru Nietzsche curajul este ultima virtute care rămâne în picioare, o virtute inaccesibilă vulgului, găsită doar în spiritul aristocrat și nobil, deci este o virtute ierarhizată și ierarhizantă, Jünger o generalizează, prefăcând-o într-o valoare accesibilă oricui. Jünger alterează semantic și ca formă cuvântul curaj în disciplină, completată prin detașare. Disciplina și detașarea față de pericol sunt cuvinte care pot descrie pe oricine, indiferent de calitatea sufletului, pentru că ele pot fi inculcate și educate, prin factori externi sau proprii. Sigur, ele pot duce la acte cu caracter curajos, sunt derivate din curaj, dar nu sunt curajul însuși. Iar asta nu e o problemă. Nu orice soldat este curajos. Dar orice soldat poate suficient de disciplinat încât să se lase cuprins de spiritul abnegației. Nu orice tată este curajos. Dar orice tată poate să-și cultive devotamentul pentru copiii lui. Nu orice mamă este curajoasă, dar orice mamă poate fi responsabilizată să lupte până la ultima suflare pentru pruncul ei. Distincția dintre curaj și abnegație este raportarea la un obiect. Curajul nu necesită un obiect. El este, și este tot timpul. Abnegația are nevoie de un obiect pentru ca subiectul să și-o poată manifesta. Este o distincție circumstanțială.

Spiritul burghez este prin excelență laș. Din cauză că totul este relativizat și doar individul contează, precum și siguranța lui și absența durerii, putem vedea cum s-a născut o întreagă ramură științifică, numită psihologie, care să studieze tocmai alienarea și înveninarea provocată de aceste fracturi ierarhice și viduri sufletești. Cum să nu fii alienat când te tratezi ca un produs, pornind de la platformele de comunicare în masă până la presupusa datorie de a fi un bun contribuabil și angajat? Dintre toate durerile, el, pragmatic, o va alege pe cea mai puțin dureroasă: este lesne să avortez un copil decât să trec prin chinurile nașterii și să sufăr ca să îl cresc. Este lesne să iau un tratament medicamentos, un analgezic, decât să înfrunt cauza durerii. Este lesne să consum droguri cu scopul de a ameliora traume. Toată medicina a dobândit aproape un caracter paliativ, până în punctul în care te întrebi dacă scopul este prelungirea vieții fără durere sau prelungirea unei stări de moarte. Pe de o parte, un trup anesteziat pare ca fiind eliberat de durere. Pe de altă parte, un trup anesteziat se prezintă ca o masă aptă de a fi tratată ca un obiect, ca materie fără viață.

În societățile cultice, arhaice, drogul servea un alt scop. Nu era pentru ameliorarea durerii, era pentru inițiere, era pentru facilitarea stărilor extatice. Inițierea și extazul unui șaman sunt bătuite de durere, pentru că presupun sacrificiu. Un copil trebuia să ucidă cu sânge rece câinele alături de care a crescut, pentru a marca momentul trecerii în rândul bărbaților. Ritualul era menit să fie traumatic, pentru că realitatea este traumatică. Mii de rămășițe canine au fost găsite în situri arheologice din perioada eneoliticului, toate ilustrând că tânărul trebuia să eviscereze de viu companionul canin.

Drogurile amplificau acea stare de suferință. Medicina tradițională era taumaturgică și servea scopul vindecării, chiar dacă implica durere. Durerea însoțea nașterea, iar lucrul ăsta era luat ca atare, căci nașterea garanta eternitatea sângelui unei familii prin adăugarea încă unui vlăstar arborelui genealogic.

Vedem cum totul depinde de modul în care ne raportăm la durere, avem alegerea trăirii în moment, acum, aici, pentru viitor sau avem opțiunea trăirii în iluzii și în fantezii. Există posibilitatea vreunei împăcări între cele două spirite? Există speranța vreunei reîntoarceri la vechea atitudine față de durere? Absolut deloc. Este o fantezie. Noi vorbim de acum. La fel și Jünger. Jünger nu propune soluții, nu propune neutralizarea granițelor dintre cele două atitudini, nu speră la vreo reconciliere. În schimb, el invită la conflict. Nu, mai mult de atât, la intensificarea lui. Cel ce beneficiază cel mai mult de conflict este cel disciplinat. O forță adevărată nu evită opoziția, ci o străpunge direct și nemilos. Este absolut necesar, orice abatere de la conflict duce la o altă trăsătură a burgheziei, a plictisului, definit ca fiind nimic altceva decât durere dizolvată în timp. Același plictis responsabil pentru atacurile asupra celor nenăscuți și pentru industria farmaceutică masivă care a dezrădăcinat și distrus spiritele a miliarde, pentru industria divertismentului și a distracțiilor.

Sigur, există nuanțe. Durerea nu trebuie căutată. Durerea va veni. Eroul se naște pregătit. Disciplinatul este în curs de pregătire. Dacă totuși durerea este căutată, acela ce caută durerea pentru o satisfacție emoțională și fizică nu este altceva decât un masochist. În cel mai bun caz, un aventurier nesăbuit, tratând durerea ca o distracție. Cel ce caută durerea pentru a se îmbunătăți, pentru cultivarea dârzeniei sau a abnegației este invitat să fie călugăr, pustnic, sacerdot, lider spiritual sau războinic, cu o tenacitate întărită precum oțelul. Trăsătura cea mai înfricoșătoare a durerii este că nu dă doi bani pe sistemul tău de valori. Ți le pune la încercare, te va lecui de ele dacă nu sunt fundamentate și dacă tu nu ești antrenat să le aperi. Cu cât valorile asumate sunt mai antitetice epocii, cu atât durerea și conflictul este mai intens. Ironic este că aproape toată știința noastră este un elogiu închinat durerii și studiului ei. Sau era. Nu vorbim de medicină, dar să luăm, de exemplu, arheologia și istoria: tot ce face arheologia este să descopere, să clasifice și să immortalizeze rămășițele îndurerate ale imperiilor ale căror nume nici măcar nu le mai știm, cu toate milioanele lor de locuitori. Tot ce înregistrăm sunt ruinele și durerea: vase sparte, locuințe ruinate, tumuluri, gropi comune, arme ruginite, vârfuri de săgeți, temple și așa mai departe. Astronomia în epoca noastră nu face decât să emită teorii care mai de care mai apocaliptice, că cutare gaură neagră ne va înghiți planeta, că soarele se va transforma într-o supernova în curând, că un val de radiații ne va provoca incurabile cancere și tot așa. Curente juridice substituie pedeapsa cu moartea cu fel și fel de instituții de reabilitare, în vreme ce oamenii se împușcă în fața judecătoriilor. Pacifismul este propovăduit, în timp ce imperialiștii ruși se omoară cu bolșevicii ruși. Suntem vexați să auzim că tocmai la granița noastră se desfășoară un război. Problema nu e războiul. Nici măcar moartea. Moartea a devenit atât de tabu,

atât de sanitară și curată, că abia o vedem și când ajungem să o vedem, ne e transmisă de terți și intermediari, precum o fotografie sau un film; precum durerea, moartea e plasată în sfera unui contingent îndepărtat de realitatea factuală. Problema e stilul de viață care are o capacitate imensă de a recepta plăcere, fără inhibiții. Dar războiul va impune inhibiții. La fiecare pas, realitatea infirmă credința că durerea poate fi evitată prin instituții.

La momentul redactării eseului, Ernst Jünger a crezut că va surprinde colapsul *status quo*-ului. Nu printr-o reîntoarcere, ci printr-o cultivare în masă a disciplinei. Epoca războaielor mondiale a ilustrat cum burghezului îi pot fi inculcate din exterior valori cu caracter moral de către stat, cum poate fi înarmat și disciplinat și trimis să lupte. Mobilizare în masă, hibridizarea omului cu mașina, toate într-o fantastică simfonie a morții și durerii. Ernst Jünger s-a înșelat. Războiul acum, chiar dacă este proxim, aparține unei alte realități, ermetic detașate de viața consumului care se desfășoară la câțiva kilometri distanță de luptă. Dar a înțeles că eroii nu se mai întorc. Cu toate acestea, violența poate fi perpetuată prin uniformizare, prin îndoctrinarea sănătoasă a maselor față de durere, chiar dacă este un mijloc artificial, degenerat, un substitut al luptei și eroismului autentic. Recrutările în masă, forțate, s-au întâmplat tot timpul în istorie, tot timpul animate de o criză existențială, de protejare a tot ce e mai sfânt, a țării sau a neamului. Oricât de comunistă și internaționalistă ar fi fost Rusia Sovietică, al doilea război mondial s-a numit Marele Război Patriotic. Ironic, nu? Acest pseudo-eroism beneficia de o capacitate de distrugere în masă fără precedent, nu în ultimul rând din cauza amestecului om-armă. Faimoasele kamikaze sau torpile kaiten. Miile de sinucigași islamici. Șarjele a sute de mii de trupuri îmbrăcate în uniforma depersonalizării binecuvântate spre eternitate de salvele de mitralieră. Stranie și noțiunea de uniformă. De ce o mie de civili înarmați morți ne repugnă mai mult decât o mie de soldați în uniformă morți? Să fie uniforma semnul înfierat al mariajului individului cu misiunea de a muri? Să fie mobilizarea spiritului de muncitor reacționar împotriva moliciunii clasei de mijloc cauza speranței autorului?

Dintre toate formele noi ale războinicului, cea care se remarcă cel mai mult și este stimată cel mai mult de Jünger este partizanul. Partizanul nu are nevoie de inculcarea externă a cultului durerii. Nu are nevoie să fie suscitată moral, să-i fie găsit un dușman de către alții. El știe *ab initio* cine îi este dușman. Partizanul nu poartă uniformă, nu e un individ al unei mase mobilizate. Partizanul este o persoană. Partizanul de bunăvoie, prin discernământ, conștiință și curaj luptă în spatele liniilor inamice, întreprinde acțiuni de sabotaj și asasinează cu riscul asumat că e posibil să nu se mai întoarcă din misiuni auto-impuse. Adică nu de către stat, autoritate, ci de către el. Partizanul nu acceptă obediența, dar caută ierarhia. Este un anarh, un agent care nu se regăsește în ordinea structurată în jurul lui, dar caută una, care, de cele mai multe ori, nu se materializează. Totuși, partizanul nu este un erou, pentru că actele lui de eroism sunt condiționate de circumstanțe. Eroul e erou tot timpul.

Ultima crimă comisă de spiritul burghez este posibilitatea dezvoltării unei a doua conștiințe, responsabilă pentru capacitatea cuiva de a se privi pe sine ca un obiect, ca atunci când ne regăsim în statistici. Această a doua conștiință, de autodetașare și de bagatelizare a sinelui, nu trebuie confundată cu reflecția și interiorizarea, fenomen opus mecanismelor acestei conștiințe, care se descriu prin exteriorizare. Oricum, la final, statistica și „statisticizarea” propriei persoane nu este decât dovadă că omul trebuie să plătească destinului un preț de nemăsurat, acela al propriei vieți, o moarte condiționată de durere.

Orice durere fizică, odată ce dobândește proprietăți absolute, odată ce devine insuportabilă, nu se va mai putea exprima prin cuvinte. Ea devine dușmanul controlului și al rațiunii, ajunge finalmente să înfrângă cuvântul. În niciun alt loc nu devine asta mai clar decât în locurile în care se desfășoară nașterea și moartea. Momentele aducerii vieții în lume și momentele luării vieții din lume sunt acompaniate de sunete, nu de cuvinte. Maternitățile și lazaretele, intimele încăperi ale casei unui muribund sau ale unei gravide, vastele câmpuri de luptă, toate aceste locuri sunt invadate de sunete durerii paroxistice. Inima percepe țipetele durerii absolute în mod diferit față de cuvinte, ea este atinsă deopotrivă de căldură și de răceală. Unicitatea individului nu mai contează, pentru că manifestarea durerii reale este aceeași peste tot, indiferent de credință, rasă sau orientare politică. Într-atât este de eradicată persoana, încât ea se prefăce într-un individ ale cărui proprietăți unice ale vocii sunt complet distruse. Pentru a articula un gând, o idee, un sentiment în forma unui cuvânt, este nevoie de consoane. Dar odată cu durerea, consoana devine inexprimabilă și rămâne doar vocala.

Nu știm dacă soldatul roman amintit la început a urlat sau nu. Nu am putut înregistra sunetele agoniei unui întreg oraș incinerat în câteva clipe. Și e mai bine așa. Dacă am cunoaște astfel de detalii, am mai avea încă o durere de evitat. Răspund la întrebarea „De ce soldatul roman nu s-a întors cu spatele la Vezuviu, de ce nu a încercat să fugă de la postul său?” cu cel mai relevant citat din întreg eseu: „Spune-mi care este relația ta cu durerea și-ți voi spune cine ești!”.

Imagine: Edvard Munch – „Death in the Sickroom”; Sursa: WikiArt